

УДК 343.34

**СПОСОБИ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ
ДЛЯ ОЦІНКИ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ
В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ УСТАНОВІ**

**TYPES, SOURCES, AND METHODS
OF OBTAINING INFORMATION TO ASSESS OPERATIONAL
SITUATION IN PENITENTIARY INSTITUTIONS**

Жолтані М.І.,

*здобувач кафедри кримінального права
Інституту права імені Володимира Сташиуса
Класичного приватного університету*

Стаття присвячена дослідженню видів, джерел і способів отримання інформації для оцінки оперативної обстановки в кримінально-виконавчих установах. Обґрунтовано види такої інформації: 1) зміни, що відбуваються в кількісному складі засуджених; 2) криміногенна характеристика засуджених, пов'язана з їхньою схильністю до протиправної поведінки; 3) кримінальна ситуація у виправній колонії; 4) аналіз порушень установленого порядку відбування покарання; 5) характеристика заходів, вжитих до засуджених за порушення встановленого порядку відбування покарання; 6) види і кількість вилучених заборонених предметів; 7) наявність і характер міжособистісних конфліктів у середовищі засуджених; 8) випереджальний аналіз розвитку криміногенної ситуації в середовищі засуджених, ускладнення оперативної обстановки.

Ключові слова: оперативна обстановка, кримінально-виконавчі установи, криміногенна ситуація.

Для забезпечення ефективної діяльності кримінально-виконавчих установ велике значення має реалізація структурними підрозділами запобіжної функції, що неможливо без знання і врахування чинників, які впливають на стан оперативної обстановки.

Організаційний механізм аналізу й оцінки оперативної обстановки в кримінально-виконавчій установі повинен мати наукову основу. Форми і методи організації оцінки оперативної обстановки в кримінально-виконавчій установі різноманітні, її здійснення часом має стихійну, без-

системну основу. Зазвичай, функціональний механізм дослідження стану криміногенної ситуації в середовищі засуджених реалізується у випадках надзвичайних обставин, вчинення кримінально карних діянь, дій засуджених, що дезорганізують кримінально-виконавчу діяльність.

Керівники і співробітники кримінально-виконавчих установ повинні бути професійно підготовлені й орієнтовані на те, що до організації виявлення проблем, які негативно впливають на стан оперативної обстановки, повинен бути науковий підхід. Тому

необхідне створення організаційної системи її аналізу й оцінки, в якій особливе місце посідає визначення видів, джерел і способів отримання інформації, що має значення для організації аналізу й оцінки оперативної інформації.

Метою статті є дослідження видів, джерел і способів отримання інформації для оцінки оперативної обстановки в кримінально-виконавчій установі.

Аналітична діяльність у сфері виконання покарання у кримінально-виконавчих установах забезпечує оптимальність реалізації функцій щодо гарантування правопорядку, недопущення ускладнень оперативної обстановки. Суб'єктами такої діяльності є начальник кримінально-виконавчої установи, заступники начальника, керівники структурних підрозділів, співробітники. Реалізуючи свої професійні можливості, перелічені суб'єкти зобов'язані здійснювати безперервний аналіз стану оперативної обстановки на основі інформації про результати їхньої діяльності: щодо організації виховної роботи, нагляду, охорони, оперативно-розшукової діяльності, матеріально-побутового і медичного забезпечення, психологічного забезпечення.

Управління кримінально-виконавчими установами, досягнення цілей їхньої діяльності, здійснюваної структурними підрозділами, неможливо без попередження криміногенних явищ і процесів у середовищі засуджених, вчинення ними злочинів. Однією зі складових частин попереджувальної діяльності є знання співробітниками оперативної обстановки. Оперативна обстановка в кримінально-виконавчій установі являє собою сукупність умов і обставин, що визначають стан

злочинності в ній і дотримання засудженими встановленого порядку відбування покарання. Оперативна обстановка характеризується динамічністю. На її стан впливають внутрішні та зовнішні умови. Для визначення стану оперативної обстановки, недопущення її ускладнень необхідно знати види, джерела і способи отримання інформації з метою об'єктивної оцінки оперативної обстановки.

Специфіка організаційних і функціональних основ діяльності кримінально-виконавчої установи, її поліфункціональність визначають властиві тільки даним установам інформаційні блоки, що мають різне призначення, але загалом відображають характер і стан усього процесу виконання покарання, який невіддільний від стану оперативної обстановки. Для оцінки останньої необхідно володіти певною інформацією. Інформація, що відображає стан оперативної обстановки в кримінально-виконавчій установі, необхідна не тільки для її оцінки, але і для прийняття рішень попереджувального характеру, складання прогнозу, розроблення заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності структурних підрозділів.

Наші дослідження показали, що в кримінально-виконавчих установах оцінка оперативної обстановки дається без урахування її багатоконпонентності. Оперативне стеження за станом оперативної обстановки керівниками цих установ здійснюється, зазвичай, на основі висновків чергових помічників начальника установи (далі – ЧПНУ), їхньої доповіді під час закінчення чергування. У такому разі відсутнє розуміння того, що ЧПНУ, співробітники чергової зміни не можуть глибоко пізнати явища і процеси, що відбуваються

в середовищі засуджених, під час реалізації функції нагляду за їхньою поведінкою.

Оцінка оперативної обстановки в кримінально-виконавчій установі передбачає необхідність аналізу багатьох видів інформації, її специфічних проявів, різних джерел і способів отримання. Наші дослідження підтверджують, що у виправних колоніях не створена система оперативного збору інформації з використанням різних джерел, кожне з яких може володіти певними видами інформації, що має значення для оцінки оперативної обстановки.

Аналіз і оцінка оперативної обстановки в кримінально-виконавчій установі та її прогноз повинні здійснюватися з урахуванням таких основних видів інформації:

1. *Зміни, що відбуваються в кількісному складі засуджених.* Необхідно враховувати динаміку кількісної характеристики засуджених. На ускладнення оперативної обстановки впливає збільшення в кримінально-виконавчій установі кількості засуджених понад установлений ліміт. Основним джерелом отримання такого виду інформації є особові справи засуджених. Така інформація повинна надаватися керівниками відділів контролю за виконанням судових рішень по мірі прибуття засуджених у виправну колонію і вибуття їх у зв'язку зі звільненням, а також етапуванням в інші установи.

2. *Криміногенна характеристика засуджених, пов'язана з їхньою схильністю до протиправної поведінки.* Важливо контролювати неформальні елементи середовища засуджених, субкультуру. Крім того, для встановлення криміногенності середовища засуджених, що впливає на стан

оперативної обстановки, необхідна інформація про якісний склад, який визначається кількістю утримуваних у виправній колонії засуджених таких категорій: молодіжного віку; які не мають сім'ї; з низьким освітнім рівнем; які не займалися до засудження соціально корисною діяльністю; із тривалим кримінальним минулим, тобто неодноразово (три рази і більше) судимих; засуджених, які перебувають на профілактичному або оперативно-профілактичному обліку. Джерелами перелічених видів інформації є особові справи засуджених, самі засуджені, оперативні матеріали, одержувані оперативними працівниками відомості, які фіксуються начальниками відділень, медичними працівниками, психологами, іншими співробітниками, результати проведення відповідних заходів оперативного, режимного, виховного характеру.

Підвищується активність лідерів злочинного середовища, яким нерідко вдається успішно насаджувати злочинну ідеологію в середовищі засуджених. Це призводить до посилення криміналізації середовища, чинення тиску на співробітників установи виконання покарань (далі – УВП) і загалом знижує ефективність діяльності установ щодо виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам і нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

3. *Кримінальна ситуація у виправній колонії.* Необхідно всебічно аналізувати кожний вчинений злочин шляхом збору такої інформації: час і місце вчинення; відомості, що характеризують особу засуджених, які вчи-

нили злочини, потерпілих; причини вчинення злочинів; проблеми в діяльності співробітників, які не дозволили попередити, припинити вчинення злочинів; чи є злочини результатом міжособистісних конфліктів. Під час аналізу кримінальної ситуації у виправній колонії враховується, які злочини вчинено, їхня кількість.

4. *Аналіз порушень встановленого порядку відбування покарання.* Порушення засудженими встановленого порядку відбування покарання можуть бути різними за характером. Про ускладнення оперативної обстановки свідчать такі порушення, як невиконання законних вимог персоналу, конфлікти, встановлення «злочинських» традицій, кримінальної субкультури, азартні ігри, побори, відмови від виходу на роботу, оголошення голодовки, масове членушкодження, придбання грошей, спиртних напоїв.

5. *Характеристика заходів, застосованих до засуджених за порушення встановленого порядку відбування покарання.* Заходи дисциплінарного впливу (стягнення) завжди пов'язані з певними видами порушень. Особливо підлягають аналізу факти необхідності поміщення засуджених у дисциплінарний ізолятор, переведення до приміщення камерного типу.

6. *Види і кількість вилучених заборонених предметів.* До найбільш поширених видів заборонених предметів серед засуджених у кримінально-виконавчих установах належать гроші, спиртні напої, наркотичні засоби, мобільні телефони.

7. *Наявність і характер міжособистісних конфліктів у середовищі засуджених.* Міжособистісні конфлікти – джерело ускладнення оперативної обстановки. Оцінка оператив-

ної обстановки на основі результатів аналізу міжособистісних конфліктів повинна мати безперервний дослідницький характер. Джерелами інформації є засуджені, які перебувають у конфліктних відносинах, їхнє середовище, результати проведення оперативно-розшукових, педагогічних, психологічних заходів. Причинний комплекс конфліктів – основа оцінки оперативної обстановки в кримінально-виконавчій установі.

8. *Випереджальний аналіз розвитку криміногенної ситуації в середовищі засуджених, ускладнення оперативної обстановки.* Результатом випереджального аналізу є прогноз зміни оперативної обстановки в кримінально-виконавчій установі, який являє собою імовірнісне судження про майбутній стан оперативної обстановки, злочинності, детермінант, які сприяють їх зміні. Прогноз має бути заснований на результатах дослідження кількісних і якісних кримінологічних характеристик явищ і процесів, що змінюють умови виконання та відбування покарання, оперативну обстановку.

Однак проведений нами аналіз розроблювальних у кримінально-виконавчих установах профілактичних заходів дозволяє зробити висновок про те, що вони не базуються на дійсній інформації про наявну оперативну обстановку, складаються не на основі передбачення її розвитку в найближчий і віддалений час. Значна частина інформації, наявної в оперативних працівників, є незатребуваною для оцінки оперативної обстановки та складання прогнозу її зміни, розроблення профілактичних заходів, які можуть бути реалізовані начальниками відділень, співробітниками відділу нагляду та безпеки, психологами, виробничим персоналом.

У результаті аналізу відомчих нормативно-правових актів ми дійшли висновку про те, що вони не відображають функціонально-організаційну систему оцінки оперативної обстановки, механізм впливу чинників як внутрішніх, так і зовнішніх, на її стан; відсутнє поняття оперативної обстановки, а показані лише оціночні критерії, за якими вона оцінюється. Розглянувши теоретичні й організаційні основи аналізу й оцінки оперативної обстановки в кримінально-виконавчих установах, необхідно зробити нижчезазначені висновки.

Стан оперативної обстановки залежить від багатьох чинників системного та внутрішньосистемного характеру. Оперативна обстановка може змінюватися внаслідок як суб'єктивних обставин, пов'язаних

з організацією діяльності персоналу структурних підрозділів, так і процесів, що відбуваються в середовищі засуджених, а також у зв'язку з ускладненням криміногенної обстановки у сфері функціонування кримінально-виконавчої установи, надзвичайними ситуаціями природного, біогенного, техногенного характеру. Об'єктивність аналізу й оцінка оперативної обстановки залежать від якості оцінки діяльності органів і установ виконання покарань.

Керівники кримінально-виконавчих установ та інші співробітники повинні створювати систему оперативного реагування на блокування дії негативних чинників, що впливають на стан оперативної обстановки, розробляти заходи щодо недопущення її ускладнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальна характеристика Державної пенітенціарної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>. – Загол. з екрану.
2. Дука О.А. Організація нагляду за засудженими у кримінально-виконавчих установах : [навчальний посібник] / О.А. Дука, І.М. Копотун / за заг. ред. О.М. Джужі. – К. : Державна пенітенціарна служба України, 2012. – 222 с.
3. Копотун І.М. Запобігання вчиненню нових злочинів засудженими в установах виконання покарань / І.М. Копотун // Південноукраїнський правничий часопис. Спец. випуск. – 2015. – № 2. – С. 141–151.
4. Копотун І.М. Реалізація права засуджених на особисту безпеку : матеріали Всеукраїнської міжнародної науково практичної конф. «Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція», (Київ, 27 листопада 2015 р.) // Державна пенітенціарна служба України. – К. : Ін-т крим.-викон. служб, 2015. – С. 41–45.
5. Копотун І.М. Міжнародне співробітництво в оперативно-розшуковій діяльності / І.М. Копотун // Науковий вісник ХНУ внутрішніх справ. – 2016. – № 2. – С. 157–169.

Статья посвящена исследованию видов, источников и способов получения информации для оценки оперативной обстановки в уголовно-исполнительных учреждениях. Обоснованы виды такой информации: 1) изменения, происходящие в количественном составе осужденных; 2) криминогенная характеристика осужденных, связанная с их склонностью к противоправному поведению; 3) криминальная ситуация в исправительной колонии; 4) анализ нарушений установленного порядка отбывания наказания; 5) характеристика мер, примененных к осужденным за нарушение установленного порядка отбывания наказания; 6) виды и количество изъятых запрещенных предметов; 7) наличие и характер межличностных конфликтов в среде осужденных; 8) опережающий анализ развития криминогенной ситуации в среде осужденных, осложнения оперативной обстановки.

Ключевые слова: оперативная обстановка, уголовно-исполнительные учреждения, криминогенная ситуация.

The article is dedicated to analysis of types, sources, and methods of obtaining information to operational situation in penitentiary institutions. The types of such information are justified, such as: 1) changes in the quantitative composition of the convicts; 2) the criminogenic characteristics of the convicts associated with a tendency for their unlawful behavior; 3) the crime situation in the colony; 4) analysis of violations of the established order of a sentence; 5) specification of the measures applied to convicted violation of the order of sentence; 6) the types and number of seizures of prohibited items; 7) the existence and nature of interpersonal conflicts among the convicts; 8) leading the analysis of the crime situation among the convicts.

Key words: operational situation, penitentiary institutions, crime situation.
